

Naar de Film

Hans Jonker

Wie begin jaren zestig in Bussum naar de film wilde, kon kiezen uit drie bioscopen: Theater Novum aan de Vlietlaan, de Flora Bioscoop aan de Havenstraat, en Bioscoop Concordia aan de Graaf Wichmanlaan. De keuze uit de acht in een week aangeboden films werd wel beperkt door je leeftijd: alle leeftijden, boven de veertien en boven de achttien. De Bussumse filmtheaters vertoonden films in alle genres. Uit het programma van de eerste week van januari 1961: een oorlogsfilm, een lachfilm, twee doktersfilms, twee tienerfilms, een thriller en een muziekfilm. Wat in dit rijtje ontbrak, was de cowboyfilm. Ook kon de Bussumer in die week naar het huwelijk van koning Boudewijn en zijn Fabiola gaan kijken.

Het filmaanbod in
januari 1961

In de vijftig jaar daarvoor was het bioscoop-bedrijf tot grote bloei gekomen, ook in Bussum. Naar de film gaan was lange tijd onvoorstelbaar populair. De in totaal 1100 Bussumse bioscoopstoelen waren vaak niet genoeg. Maar dan. Vanuit datzelfde Bussum begon in 1951 de grote concurrent: de televisie. Na een voorzichtige start was er geen houden meer aan. In alle genoemde genres en in nog veel meer (voetbal!) kwamen de omroepen met een aanbod waarvan een avondje film het dik verloor. De ene na de andere bioscoop moest sluiten, Bioscoop Concordia nota bene omdat het gebouw aan de Nederlandse Televisie Stichting (NTS) werd verhuurd!

De opkomst en ondergang van de film-theaters zijn samen met de geboorte van de Nederlandse televisie onlosmakelijke onderdelen van de 20ste-eeuwse geschiedenis. Met Bussum voor even als middelpunt.

De beginjaren De kermis- bioscopen

De eerste kennis-making van veel Bussumers met het fenomeen film vond waarschijnlijk plaats op de jaarlijkse kermis. Aan het begin van de vorige eeuw lag het nog niet voor de hand om naar de bioscopen in

Amsterdam of in Hilversum te gaan. Het nieuwe fenomeen 'cinematografie' had zich razendsnel verspreid. Sinds de uitvinding in 1893 breidde het projecteren van films zich als een olievlek over de Verenigde Staten en over

Theater NOVUM Bussum, Tel. 15813

Vrijdag 2 en 8 uur, zaterdag en zondag 7 en 9 uur

GENADELOZE JEUGD

Teenagers — hartstoechtelijk en vreed in de uiting hunner emoties. — Met Gerald Mohr e.a.

Toegang 18 jaar

Zaterdag 2 uur, zondag 2 en 4 uur:

GUN BATTLE AT MONTEREY

Een verhaal van terreur, wraak en liefde.

Toegang 14 jaar

Maandag, dinsd., woensd. en donderd., 2 en 8 uur:

Freddy unter fremden Sterren

Freddy Quinn, de zingende gelukszoeker, zwervt door Canada, waarbij U geniet van prachtige kleuren en bekende liedjes. Toegang alle leeftijden.

FLORA BIOSCOOP - BUSSUM

TELEFOON 14424

Van vrijdag 6 t.e.m. woensdag 11 januari, normale dagen 2 en 8 u., zaterd. 7 en 9.15 u., zondag 2, 4.15, 7 en 9.15 u.

FERNANDEL als:

HET SCHANDAAL VAN CLOCHERLE

(Le chomeur de Clochemerle)

Maria Maubau — Henri Vilbert — Ginette Leclerc.

Ook U zult genieten van Fernandel als de glimlachende klaploper, de eeuwige niksnut, als het schandaal van Clochemerle.

Uitstekend amusement Toegang 14 jaar.

Donderdag 12 januari, 2 en 8 uur

Reymond Pellegrin - Jeanne Moreau in een film van Ralph Habib:

MANNEN IN HET WIT

(Les hommes en blanc)

Zeer menselijke, gave doktersfilm — Toegang 18 jaar

bioscoop concordia

bussum telefoon 13154

Van vrijdag 6 t.e.m. woensdag 11 januari, vrijdag, maandag, dinsdag 2.30 en 8 uur, zaterdag, zondag en woensdag 8 uur: De vierde „doktersfilm“, een allergenoechlijkste comedie met de nodige ondeugendheid

DOCTOR IN LOVE

(De dokter is verliefd)

met Michael Craig - Virginia Maskell - Sir Robertson Justice.

Deze film is het beste medicijn tegen al uw kwalen. Wij adviseren dan ook: „Hebt u de andere doktersfilms gezien, ga dan ook beslist deze zien“.

Eastmancolor Toegang 18 jaar

Zaterdag en woensdag 2.30 u., zondag 2 en 4.30 u.:

Red Skelton en Janet Blair in:

STRAATVIJAND Nr 11

(Public plegen nr 11)

Avontuur, spanning en bovenal vrolijkheid.

Toegang alle leeftijden.

Donderdag 12 januari, 2.30 en 8 uur

Nigel Patrick - Yvonne Mitchell in:

SAPPHIRE, het meisje uit de Tulip bar

Sapphire, het meisje met 2 geheimen. Waarom werd zij gehaat en vermoord?

Toegang 14 jaar.

Plaatsbespreken dagelijks van 10—12 en van 2—4 uur aan de kassa of telefonisch 13154.

VOOR DE 2e WEEK: Iedere morgen om 10 en 11 uur (behalve zondags):

Het huwelijk van **Z.M. KONING BOUDEWIJN** en **DONA FABIOLA**

in prachtige kleuren. Een programma van vorstelijke pracht en praal. (Prijzen: Zaal f 0.75 en balkon: f 1.—).

Toegang alle leeftijden

Europa uit. Eerst in reizende bioscopen op kermissen en in bestaande theaters, later in speciaal gebouwde bioscoopgebouwen. In Amsterdam werd in 1907 zo'n filmtheater geopend: Nöggerath in de Reguliersbreestraat. In Hilversum opende in 1910 in de Herenstraat Electro-Bioscope De Harmonie haar deuren.

Zover was het nog niet in Bussum. Daar kende de jaarlijkse kermis als vaste onderdelen het variététheater en de spiegel tent met dansvloer. Tijdens de kermisdagen zorgden ook de cafés voor levende muziek en werden de tafels opzijgeschoven voor de dansers. Het waren de exploitanten van de spiegel paleizen die de film naar Bussum brachten. Eerst waren dat nog 'stomme' (geluidloze) films. De vertoningen werden begeleid door een piano of een strijkje, een *explicateur* (verteller) gaf een toelichting.

In juni 1904 zetten Alberts Frères naast de beignetkraam aan de Brinklaan hun bioscooptent neer. Albert en Willy Mullens hadden die firmanaam gekozen in navolging van de Franse gebroeders Pathé.

Aan de bezoekers werd een programma getoond van beelden uit de natuur en van actuele gebeurtenissen. Het moet voor de Bussumers een hele ervaring zijn geweest om kennis te maken met bewegend beeld, en daarmee met – tot dan toe – onbekende werelden. Maar ook met hun eigen wereld. De broers Mullens presteerden het namelijk om op maandagavond op de kermis beelden te vertonen die de dag tevoren waren gemaakt van de kerkgang in Bussum. De zaal van Con-

cordia zat er een week later avondenlang bomvol van. Het Mullens-filmarchief, vol met dit soort historisch materiaal, wordt nu in het Amsterdamse filmmuseum Eye bewaard. Helaas ontbreken in deze collectie de unieke beelden van Bussumers anno 1904.

De eerste voorstellingen in zaaltjes

Heel opmerkelijk is dat de eerste films in de Bussumse feestzalen en verenigingsgebouwen werden vertoond in kerkelijk verband. Zo bezocht aan het begin van de vorige eeuw de toen populaire evangelist F. Keijzer het overwegend katholieke Bussum met een show vol orgelspel en zang. En met film: een matinee voor de kinderen, 'waar zij een rein en gepast genot zullen

— Zaterdag-, Zondag- en Maandag-avond gaven de Gebrs. Alberts met hunne Bioscope voorstellingen in Concordia. Nog zelden zag men daar zoo'n grooten toevloed van menschen als bij deze voorstellingen. Geen plaatsje bleef onbezet en zelfs de wandelpaden stonden geheel vol. Wat deze voorstellingen boden was dan ook werkelijk een bezoek waard. Van de jongste gebeurtenissen werd door de bioscope een kijkje gegeven. Onder de vele nummers behoorde ook het uitgaan van de R.-K. Kerk alhier en zeker was het wel dat numm. dat zoovele bezoekers trok. Het was een merkwaardig gezicht voor velen zichzelf daar te zien loopen. Na afloop der slotvoorstelling welke door den burgemeester en eenige autoriteiten was bijgewoond, richtte de ondernemer een woord van dank tot Bussum's ingezetenen, voor hunne in zoo ruime mate betoonde belangstelling. De heer Alberts is voornemens met het concours van Crescendo opnamen te komen doen, welke hij in den a.s. winter dan zal komen vertoonen.

Krantenbericht over de verfilming van het uitgaan van de R.K. kerk in 1904

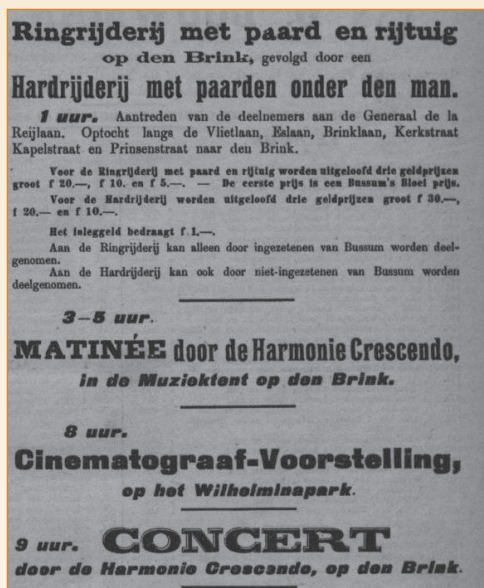

Links:
De bioscooptent van Alberts Frères, collectie Filmmuseum Eye
Rechts:
Advertentie van de Witte Bioscoop in het St. Vitus Gebouw

smaken'. Rooms Bussum bleef niet achter en organiseerde filmvoorstellingen in eigen kring. In latere jaren ontstond een apart filmcircuit waar door de katholieke kerk goedgekeurde films voor de parochianen werden vertoond. De Bussumse Witte Bioscoop, gevestigd in het St.-Vitusgebouw, was een van de 25 katholieke bioscopen in ons land. Door de invoering van de wettelijke filmkeuring in 1928 veranderde de situatie en sloten bijna alle Witte Bioscopen weer.

De eerste openluchtvoorstelling

De filmvoorstellingen in de open lucht die Filmhuis Bussum tegenwoordig organiseert, kennen een lange traditie. Op 31 augustus

Aankondiging van de
openluchtvoorstelling
op het Wilhelminapark,
als onderdeel van de
Koninginnedagviering op
31 augustus 1926

1908 vond in het
Wilhelminapark de
eerste openlucht-
voorstelling plaats
ter gelegenheid van
Koninginnedag. Het
zou jarenlang een
vast onderdeel van
de feestelijkheden
zijn.

De eerste Bussumse bioscoop?

In het archief van de
gemeente Bussum bevindt zich een brief-
wisseling van de gemeente met de Amster-
dammer F.A. Kley. Het is het jaar 1912. De
eigenaar van bioscoop The American in De
Pijp te Amsterdam vraagt in Bussum vergun-
ning voor het verbouwen van een koffiehuis
aan de Herenstraat 16 tot bioscooptheater.

van voorstellingen [...] in een ijzeren cabine
aan de achterzijde buiten het gebouw zijn
geplaatst,' schrijven burgemeester en wet-
houders aan Kley. Bij gebrek aan beter wordt
door de gemeente ook geëist dat tijdens de
voorstellingen 'een helder brandende kaars,
geplaatst in een gesloten lantaarn boven
elke nooduitgang aanwezig is'.

Concordia

De reizende bioscoopexploitanten bezoch-
ten Bussum niet langer alleen tijdens de
kermisdagen. Zij huurden het hele jaar door
de lokale verenigingsgebouwen en feestza-
len. Inmiddels was het aanbod aan films zo
groot dat zij voortdurend nieuwe program-
ma's konden aanbieden. De situatie bij de
oude kermisbioscopen, waarin met een-
zelfde film een heel seizoen van plaats naar
plaats kon worden getrokken, was voorgoed
verleden tijd.

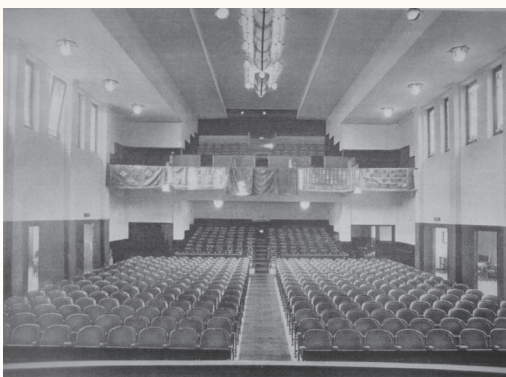
Het oude Concordia-
gebouw

Het is onduidelijk of dit plan is gereali-
seerd. Maar de correspondentie biedt wel
een blik op de ontwikkeling van een eerste
bioscoopbeleid bij de gemeente Bussum.
De grote brandbaarheid van de nitraatfilms
dwingt tot het stellen van strenge eisen. 'Het
projectietoestel moet gedurende het geven

In de filmindustrie had zich een nieuwe
beroepsgroep gevestigd: de distributeurs.
De nieuwe technische mogelijkheid om films
te kopiëren leidde tot het ontstaan van een
verhuursysteem. De honger van het filmpu-
blik bleek onverzadigbaar. Met het verto-
nen van films was dus veel geld te verdienen.

Zo bouwde de ene na de andere filmvertoner zijn apparatuur op in de theaterzaal van Concordia. De grote zaal werd regelmatig voor meerdere dagen als bioscoop ingericht. In navolging van de grote steden vond de gemeente Bussum het tijd worden om voorschriften op te stellen met strenge eisen op het terrein van de brandveiligheid. De exploitant van Concordia wilde de zaal voor verschillende doeleinden kunnen gebruiken en maakte daarom bezwaar tegen het verplicht vastschroeven van de stoelen. De gemeente toonde begrip.

De ontwikkelingen gingen snel. In de vele krantenadvertenties is te volgen hoe de zaal van Concordia afwisselend en ook gelijktijdig werd ingezet voor zowel de oude kunstvormen als voor de moderne (inmiddels sprekende) films. Het gebouw aan de Graaf Wichmanlaan was van oudsher het middelpunt van het Bussumse culturele leven. Wat de film betreft zou dat maar een jaar duren, want dan komt er concurrentie. De vennootschap die Concordia exploiteerde wilde de vertoning van films in eigen hand nemen. Het gebouw aan de Graaf Wichmanlaan zou in een tiental jaren uitgroeien tot een bloeiende bioscoopzaal met wekelijks

veel voorstellingen in zowel de middag- als de avonduren. De brand die het gebouw op 27 april 1930 bijna geheel in de as legde (overigens niet door toedoen van de nitraatfilms) bood een kans op vernieuwing. Bij de herbouw werd een eigentijdse inrichting gerealiseerd met een professionele projectie-

cabine en een voor die tijd hypermoderne geluidsinstallatie. Uiteraard werd de noodverlichting elektrisch. Het nieuwe Concordia bood in de zaal plaats aan 400 stoelen, en op het balkon nog eens 26.

In december 1934 nam de directie de stap om de naam van het gebouw te veranderen in Bioscoop Concordia. De bioscoop in het Spiegel zou bijna dertig jaar lang, tezamen met de twee andere grote Bussumse bioscopen, bijna dagelijks een breed filmaanbod aan het maar niet te verzadigen publiek vertonen. Menig oudere Bussumer heeft goede herinneringen aan de voorstellingen in Concordia, compleet met een versnapering in de ruime foyer. De komst van de televisie veranderde alles. De bioscoopbezoekers bleven weg en de in Bussum gevestigde omroepbedrijven hadden een grote behoefte aan geschikte gebouwen. Concordia werd van 1961 tot 1986 aan de

Toneel en film in één
programma in Concordia,
juni 1912

Links:
De grote zaal van het
nieuwe Concordia (1934)
Rechts:
De foyer van Concordia

ALBERTS FRÈRES
KONINGEN DER BIOSCOPEN

Louis Bouwmeester
KONING DER TOONEELSPELERS

zullen gedurende de **Kermis te Bussum** van 17 tot en met 24 JUNI 1912
Aanvang des Avonds ten ACHT-en-een-KWART uur
groot gecombineerde Sensatie Voorstellingen geven in het

GEBOUW CONCORDIA

DE BIOSCOPE BRENGT HET BESTE VAN HET BESTE:
Reizen en Natuurwonder, Wetenschap, Dramatische levensschetsen en gezonde humor.

DE SPREKENDE FILMS
Een nieuwe vinding van ALBERTS FRÈRES, de vrucht van tienjar. ongebroken arbeid.
In iedere Voorstelling 4 verschillende nummers van den sprekenden film.
Gedurende afwisseling van Programmen.

Van af den eersten dag **H. M. KONINGIN WILHELMINA** en
Z. K. H. PRINS HENDRIK TE PARIJS. Grootste actualiteit.

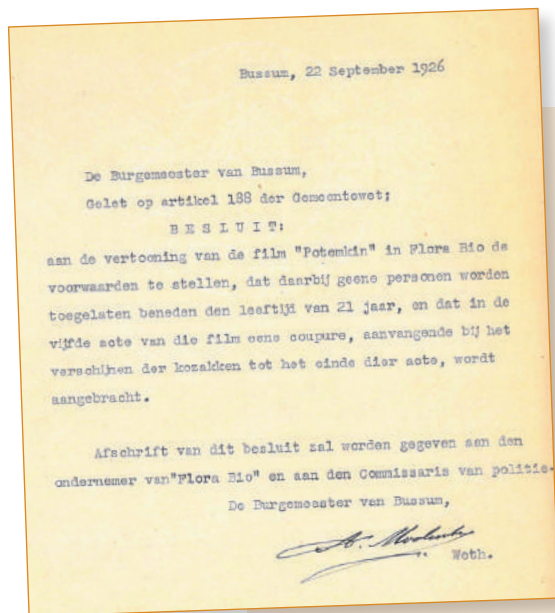
LOUIS BOUWMEESTER, Nederlands grootste Tooneelspeler, zal in deze Voorstellingen opvoeren:

MAANDAG 17, DINSdag 18 en WOENSDAG 19 JUNI „**DE GREEP**”
DOENSDAG 20 en VRIJDAG 21 JUNI „**HET SPOOK**”
ZATERSDAG 22, ZONDAG 23 en MAANDAG 24 JUNI ? ? ?

ALBERTS FRÈRES maken het hooggeliefde publiek opmerkzaam, dat de stukken van **LOUIS BOUWMEESTER** niet door de Bioscoop vertoond worden, maar dat **LOUIS BOUWMEESTER** in persoon met zijn gezelschap deze comédie-voorstellingen geeft.

Prijzen der plaatsen: Podium 11.-, 1ste Rang (schierzaal) 10.75, 2de Rang 10.50, 3de Rang 10.25.
Plaatsbegreep dagelijks van 11-2 uur aan het gebouw.
Eigen decors in de Ateliers van ALBERTS FRÈRES vervaardigd door den decorateur TH. v. d. LUGT.

WOENSDAG 19 en ZONDAG 24 JUNI des middags 2 uur
Groote Matinée
niet speciaal voor de jeugd gekozen programma, tegen verminderde prijzen.
Orkest onder leiding van **HUBERT VAN SCHALKWIJK.**
Speciale expositie van **CHARLES D'ANTINI.**

Besluit van de burgemeester tot het doen aanbrengen van een coupure in Potemkin

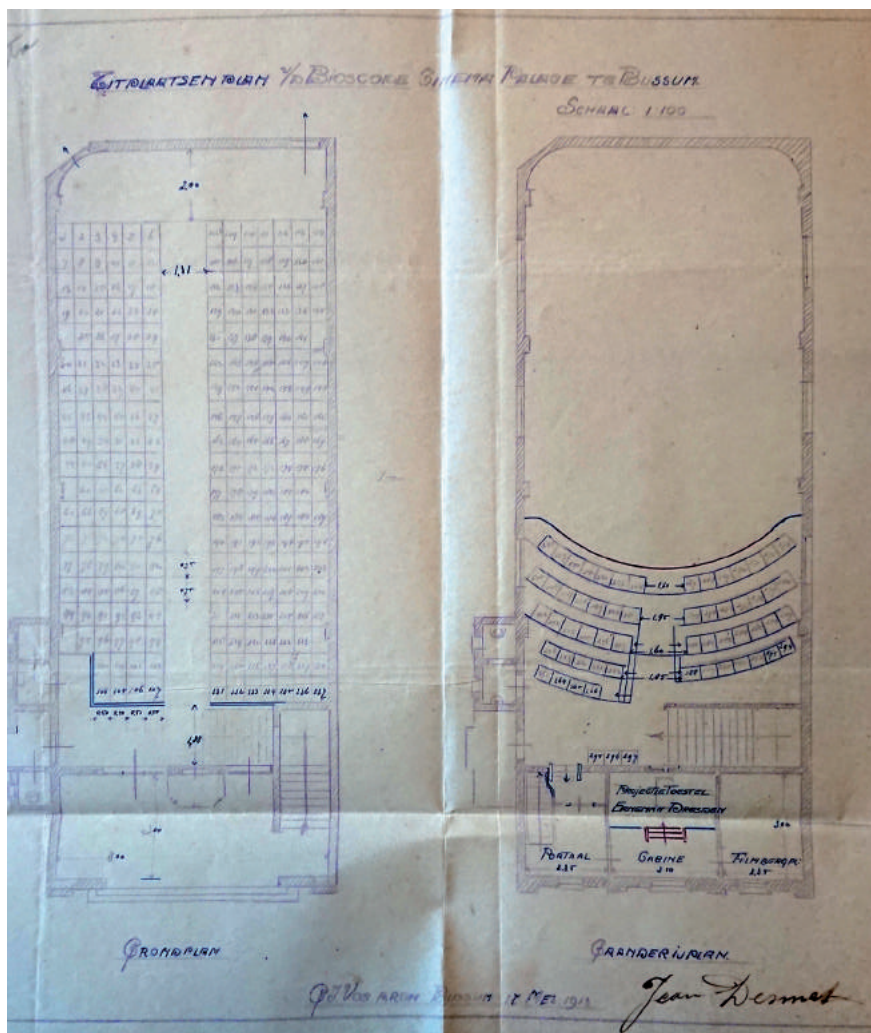
De filmkeuring

In 1928 werd de Bioscoopwet ingevoerd, officieel de Wet ter bestrijding van de zedelijke en maatschappelijke gevaren van de bioscoop: leeftijdsgrenzen, keuren en knippen. De uitvoering van deze wet was aanvankelijk op gemeentelijk niveau geregeld. Bussum bleek strenger dan Hilversum, zowel met de bepaling van de leeftijdscategorieën als met de beoordeling van de inhoud van de films. Het effect was voorspelbaar: de jeugd ging naar Hilversum en zag daar dus soms een langere versie dan die in Bussum.

De dames en heren die door de gemeente Bussum waren uitgenodigd voor de keuringscommissie hadden frappante opvattingen. Het notulenboek van de commissie is bewaard gebleven en is een genot om te lezen. Niet alleen 'te weinig kleren' en 'geweld zonder zin' waren vaak reden voor coupures, er was ook een bijzondere belangstelling voor 'het niet weersproken worden van immoreel gedrag'.

Een bijzonder incident deed zich voor bij het uitkomen van de film Pantserkruizer Potemkin, van de Russische cineast Sergej Eisenstein. Overal in Europa was de vertoning van deze als revolutionair geziene film omstreden. Ook het Bussumse gemeentebestuur bemoeide zich met het al dan niet vertonen van de film. Uiteindelijk gaf waarnemend burgemeester Moolenburgh toestemming, maar wel pas na het aanbrengen van een coupure.

De wettelijke filmkeuring is later in handen gegeven van een landelijke organisatie.

Cinema Palace/Flora Bio/Palet (1913-1982)

Een van de grote namen in de Nederlandse bioscoopwereld is die van Jean Desmet. Deze voormalige kermisexploitant kocht in 1907 een reisbioscoop, waarmee hij in de zomermaanden door het land trok. In de winter vertoonde hij zijn films in bestaande theaterzalen. Vanaf 1909 legde Jean Desmet zich toe op de opening van eigen bioscooptheaters en op de distributie van films die hij in binnen- en buitenland inkocht. In zijn hoogtijdagen bezat Desmet tien bioscopen in Nederland.

Op 3 oktober 1912 vraagt Desmet aan de gemeente Bussum vergunning 'tot het geven van Bioscope-Voorstellingen onder begeleiding van Piano- en Vioolmuziek' op het adres Havenstraat 12. Op 23 april 1913 herhaalt hij zijn verzoek. De hoek van de Havenstraat en de

Plattegrond van Cinema Palace, mei 1913

Woensdagavond om kwart over acht zal de wethouder van Onderwijs, Sportzaken en Culturele Zaken, mr. J. Boor, in de Havenstraat het theater „Palet” openen. Momenteel wordt de laatste hand gelegd aan de inrichting van het onherkenbaar geworden theater, dat straks een belangrijke rol zal kunnen gaan spelen in het culturele leven van Bussum. „Palet” wordt namelijk een bijzondere bioscoop met bijzondere films. Op het programma voor de eerste maanden staan o.m. „Muriel”, „Als een donkere spiegel” van Ingmar Bergman, „De schooier” van Pasolini, „Wat betreft de vrouw” van Ingmar Bergman, „De vergeten medeminaar” van John Korpelaar met muziek van Pim Jacobs, „Adorabele Julia” en „Il bel Antonio” van Mauro Bolognini met o.a. Marcello Mastroianni en Claudia Cardinale.

Het theater herinnert in vrijwel geen enkel opzicht meer aan vroeger. Links van de entree is een moderne kassa. De hele entree is gemoderniseerd, evenals het interieur. De zitplaatsen zijn geheel vernieuwd en ruim geplaatst. In totaal zullen ongeveer 250 personen een plaats kunnen vinden in theater „Palet”. Ook de apparatuur is vernieuwd. Er staan twee filmprojectoren met xenonlampen. Theater Palet zal dagelijks om acht uur voorstellingen geven en op zaterdagen en zondagen om twee uur, zeven uur en kwart over negen.

Krantenbericht over de opening van bioscoop Palet in 1964, met een 'progressief' filmaanbod, o.a. met Marcello Mastroianni en Claudia Cardinale

De gevel van Cinema Palace in 1913

Kapelstraat is in die jaren een toplocatie. Van aannemer De Kort koopt Desmet diens werkplaats en hij geeft aan architect G.J. Vos opdracht om een filmpaleis te ontwerpen naar het voorbeeld van zijn theaters in de grote steden. Bussum moet zijn ogen hebben uitgekeken, zowel naar de rijk versierde gevel als naar het luxueuze interieur. Het naar een van Desmets Amsterdamse theaters vernoemde Cinema Palace telt 294 stoelen.

Op zaterdag 3 mei opende het filmpaleis. Bussum ging meegenieten van de reusachtige voorraad films die Jean Desmet langs zijn theaters liet circuleren. Interessant

detail is dat in die tijd de lengte van de films vermeld werd in meters en niet in minuten. De exploitanten werkten al snel met verschillende rangen om alle inkomensgroepen naar hun bioscoop te lokken. Reserveren was mogelijk tegen extra betaling. In 1922 werd Cinema Palace verbouwd en veranderde de naam in Flora Bio. Tot 1964 zou het deze naam dragen.

Dan slaan de jaren zestig toe. Een grote vernieuwingsbeweging ontstaat in alle sectoren van de maatschappij. Ook in de filmwereld zijn de oude patronen niet meer aanvaardbaar. Geen betere illustratie van de

omverwerping van de burgerlijke cultuur dan het besluit om de gevel van Havenstraat 12 wit te schilderen en de art deco booglampen te verwijderen. De bioscoop krijgt een artistieke naam: Palet. Voortaan zal in dit art house een progressief filmaanbod te zien zijn. Het bedoelde nieuwe leven in de schepping van Jean Desmet en architect Vos heeft echter niet lang geduurd. De concurrentie met de progressieve filmtheaters in Amsterdam was te groot. Bovendien ontstond al gauw een nieuw fenomeen: de filmhuizen.

Novum getekend door
G. Hoogendijk

In 1982 moest Palet sluiten. In afwachting van een nieuwe bestemming werd de bioscoop nog een jaar door Filmhuis Bussum gebruikt.

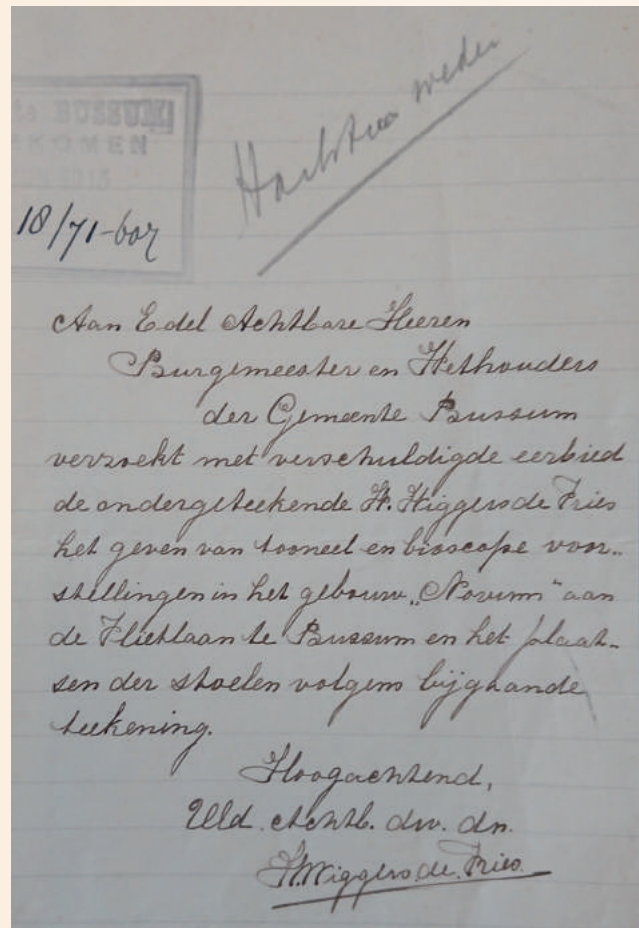

Novum (1913-1967)

Ooit stond aan de Vlietlaan (rechts van ijswinkel Dolomiti) bioscoop en zalencentrum Novum, annex café De Karseboom. De initiatiefnemers voor de bouw van de bioscoop waren vader en zoon Wiggers de Vries, beiden werkzaam als architect/bouwkundige/aannemer. Vader Wiggers de Vries was indertijd een bekende Bussummer, onder meer lid van de gemeenteraad. Hij kon volstaan met een kort briefje om het bioscoopplan bij de gemeente te melden. De lijnen waren kort.

Een bijzonderheid in het ontwerp van het theater (uiteraard van de hand van de initiatiefnemers zelf), was dat de filmprojector áchter het witte doek was opgesteld. Niet alleen ontbrak daardoor de lichtbundel in de zaal, het was vanuit veiligheidsoogpunt ook een betere plaats voor de brandbare films dan bij de toegangs- en vluchtdeuren. De Bussumsche Courant van 11 juni 1913 beschrijft de opvallende gevel: 'Het theater is opge-

Brief van H. Wiggers de
Vries aan B&W uit 1913

trokken uit crème en bruine glazuursteen waartusschen vakken roode verblendsteen, en maakt een frisschen indruk.'

Bij de opening op vier achtereenvolgende dagen in juni 1913 werd breed uitgeme- ten wat de Bussumers van Novum konden verwachten: muziek, toneel en film. Wat dan nog niet wordt genoemd, maar wat een belangrijke functie van het gebouw zou worden, is de verhuur van zaalruimte. Gedurende enkele jaren werd een van

familie bespaard: in de nacht van 22 op 23 maart 1917 brandt Novum tot de grond toe af. Alleen de buiten- muren staan nog overeind. Architect Jan Rebel ontwerpt een nieuwe Novum. De projector wordt alsnog naar de voorkant van het gebouw verhuisd, tot ongenoegen van de brandweer. Rebel

Het openingsprogramma van Theater Novum, een mengeling van toneel en film

Novum na de brand van 1917

deze ruimten bijvoorbeeld verhuurd aan fröbelinrichting De Kindertuin. Het aantal vergaderingen in vijftig jaar Novum is niet te tellen. Met de volle programmering van de theater- en bioscoopzaal en het cafébezoek erbij moet het iedere dag ontzettend druk zijn geweest aan de Vlietlaan. Als eerste directeur ging zoon Willem Wiggers de Vries aan de slag.

Grote verslagenheid treft Bussum als in september 1914 zoon Willem bij een trein- ongeluk om het leven komt. Vader neemt de directie voorlopig op zich. Weinig blijft de

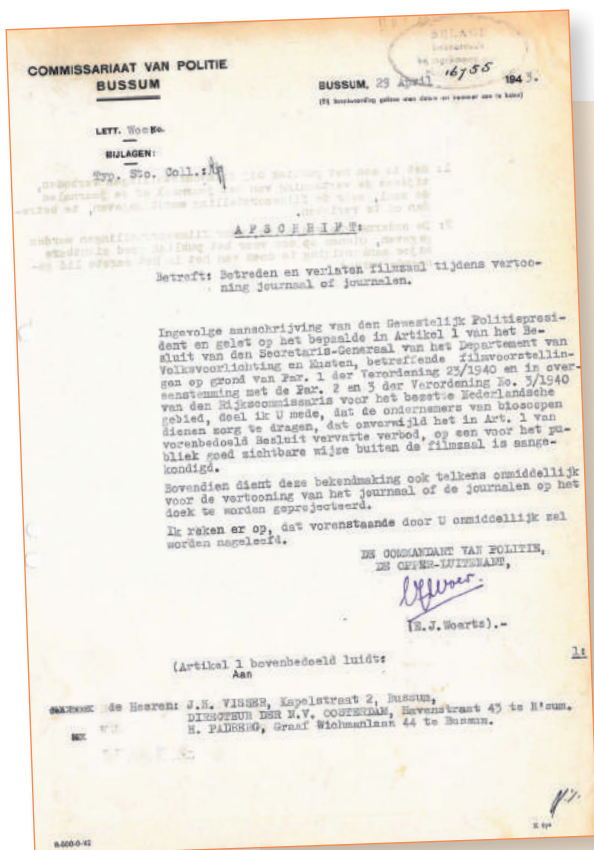
voegt een koffiekamer voor het theaterpu- blik toe. Als speciale attractie krijgt Novum in 1923 een echt Oskalyd concertorgel, een van de grootste in Nederland, met de mogelijkheid tot geluidseffecten zoals 'auto- signaal, sirene en telefoonoproep'.

In 1967 is het voorbij. Er lijkt geen toekomst meer te zijn voor deze theaters. Of toch wel?

Het leven van de bioscopen was kort, dat van de film is lang

In 2019 kunnen we met de nodige afstand terugkijken naar de periode van opkomst

De Bussumse bioscopen in de bezettingsjaren 1940-1945

Tot de vele maatregelen die door de Duitse bezettingsmacht werden opgelegd, hoorde ook een verplichte extra filmkeuring door de Reichsfilmkammer. Veel distributeurs konden hun contracten met hun Amerikaanse, Engelse en Franse partners niet meer uitvoeren. Het filmaanbod werd eenzijdig Duits. De bioscoop eigenaren waren daarnaast verplicht om het Duitse bioscoopjournaal en propaganda films van het Duitse leger te vertonen. Ondanks de ingestelde avondklok waren de bezoekersaantallen ook in de bezettingsjaren hoog en genoot men van de kwalitatief goede Duitse films met ook in Nederland bewonderde sterren. Bijzonder pijnlijk was het vanaf januari 1941 ingevoerde toegangsverbod voor Joden in de bioscopen. De exploitanten werden verplicht hiertoe een bord bij de ingang te plaatsen en op de uitvoering toe te zien.

Niet als in veel andere plaatsen ontstond ook in Bussum het idee om demonstratief de bioscoopzaal te verlaten bij het begin van het weekjournaal. De fanatieke Bussumse politiechef probeerde er (tevergeefs) een stokje voor te steken.

Na de bevrijding vond een ongekende inhaalslag plaats. Iedere dag opnieuw zaten de drie bioscopen zowel overdag als 's avonds vol om alsnog van de gemiste films en sterren te genieten.

Verbod van NSB-politiecommissaris Woerts tot het verlaten van de bioscoop tijdens het journaal

en neergang van de Bussumse bioscopen. Hebben we ze gemist? Als we ons de jaren na 1967 weer voor de geest halen is het antwoord: nee. Het aanbod aan films op de televisie nam na de pioniersperiode snel toe. Velen zullen zich bijvoorbeeld de televisie-uitzendingen uit hun jeugd van de film-

pjes met Laurel en Hardy en van de Comedy Capers herinneren.

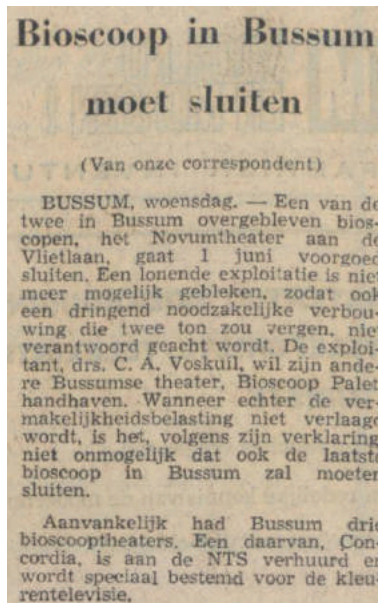
Maar een plaats van filmvermaak die zeker ook genoemd moet worden, is de videotheek. Na de uitvinding van de nieuwe beeldrager in 1976 ontstond er al snel een markt voor de verhuur van 'voorbegespeelde

Het nieuwe Noyum van 1918

banden'. Bussum kende gedurende een aantal jaren drie van deze videotheken. Zeven dagen per week van 's morgens tot middernacht geopend. De videotheken bedienden vooral de nog altijd onverzadigbare vraag naar films met spanning, humor, geweld en erotiek. Voor art house-films was een apart plankje ingericht.

Ook de artistieke film

bleek een blijvertje in Bussum. Het initiatief om een enkel avondje per week 'moeilijke' films te vertonen in jongerencentrum 't Krogt aan de Landstraat (1978) schoot wortel. Via de Huizerweg (De Bak), de Havenstraat (Palet) en de Molenlaan (het Elckertheater) is het Filmhuis Bussum nu een vaste plaats van vermaak aan de Brediusweg geworden.

Bericht over de sluiting van Novum, Het Parool 3 mei 1967

Fanatieke NSB-ers?

In het vorige nummer van BHT schreef Chris Leenders over moeder en dochter Mijnlieff, die in de villa Eik en Linde aan de Amersfoortsestraatweg 36 warme betrekkingen onderhielden met NSB-leider Anton Mussert. Hij noemde hen 'fanatiek lid van de NSB'. Hans Jonker wees ons erop dat deze betiteling nuancering behoeft, gelet op de veroordeling van beide dames door het Tribunaal van het Arrondissement Amsterdam, dat belast was met de Bijzondere Rechtspleging ten aanzien van collaborateurs, landverraders en oorlogsmisdadigers uit de Tweede Wereldoorlog.

Dochter Maria werd in 1946 beschuldigd van lidmaatschap van de NSB, waar zij voor werkte als insteer van contributies, en van het verkrijgen van een vrijstelling van de inleverplicht van haar radiotoestel. Zij werd, mede vanwege haar jeugdige leeftijd en vanwege de indoctrinatie door haar omgeving, veroordeeld tot internering voor de duur van het voorarrest – zij was toen 15 maanden geïnterneerd geweest in bewaringenkamp De Roskam in Weesp. Ook werd haar in beslag genomen radiotoestel verbeurd verklaard.

Moeder Helena, nicht van Mussert, werd beschuldigd van lidmaatschap van de NSB en het blijf geven van een nationaal socialistische gezindheid. Het tribunaal overwoog dat zij weliswaar schuldig was, maar ook dat zij 'een uiterst geringe activiteit op nationaal socialistisch gebied' ten toon had gespreid, en veroordeelde ook haar tot internering voor de duur van het voorarrest van 16 maanden, eveneens in De Roskam in Weesp, en voorts tot verbeurdverklaring van 10% van haar vermogen (of 15%, mocht dat vermogen groter zijn dan f 100.000,-).

De vriendschappelijke relatie met Mussert was kennelijk geen strafbaar feit. Beiden werden dan ook in 1946 in vrijheid gesteld, en niet, zoals in het artikel van Leenders stond, in 1950.

Overigens stond in de inleidende alinea bij datzelfde artikel dat de villa nog steeds aan de Amersfoortsestraatweg zou staan. Dat is niet het geval. De villa is in de jaren zestig afgebroken.

De NSB-lidmaatschapskaart van Anton Mussert

Nol Verhagen